

Buletin de analiză politică internă

Anul I, nr. 2, 4 octombrie 2002

SUMAR

I. Analiza comunicării politice

Profilul comunicațional al PD - Traian Băsescu 3

II. Analize politice interne

- **UDMR - între pragmatism politic și presiuni „reformiste“ ... 6**
- **Vadim Tudor - un politician anti-sistem 10**

I. Analiza comunicării politice

Profilul comunicațional al PD - Traian Băsescu

La nivelul scenei politice românești, profilul comunicării Partidului Democrat este determinat de două tipuri de constrângeri: (1) pe de o parte, definit în relație cu puterea, el este partid de opoziție, ceea ce conferă comunicării sale politice caracteristici precum:

- **Discurs anti-statu-quo**, discurs axat pe sublinierea necesității schimbării puterii

- **Discurs reactiv**, nu activ, în sensul că actorul care inițiază schimbul discursiv este puterea. PD, conform acestei scheme, ar trebui să reacționeze, nu să dețină inițiativa în comunicare.

- Discurs care își bazează argumentația pe deținerea ipotetică a puterii de către cel ce vorbește, în acest caz, PD. Acest discurs implică întotdeauna niște concluzii despre exercitarea puterii (PSD greșește prin faptul că aplică un tip sau altul de politică; noi –PD - am face altfel), dar a căror validitate PD nu este obligat să o probeze, de vreme ce nu deține puterea

(2) Pe lângă constrângerile care țin de situația de partid de opoziție a PD, mai există o serie de elemente care modifică și limitează consecințele care derivă din această situație. Primul element modificator ar fi poziția PD în spectrul politic românesc: Partidul Democrat este un partid care își dispută identitatea social-democrată cu un alt ocupant al acestei identități, PSD. Așadar, PD este într-o *dublă opoziție* față de PSD, pe de o parte una generală, comună cu alte partide parlamentare, pe de altă parte una specială, generată de competiția doctrinară pe partea stângă a eșichierului politic, situație care nu se regăsește în cazul celorlalte partide de opoziție - vezi PNL, unic reprezentant al dreptei parlamentare.

Un al doilea element modificator este faptul că, deși partid de opoziție, PD poate fi socotit ca deținător al puterii în ceea ce privește administrația Bucureștiului, dată fiind magnitudinea politică a acestei poziții și comportamentului opozitiv tipic al partenerilor politici de la nivelul Capitalei, aparținând în principal PSD. Consecințele acestor elemente sunt:

- PD trebuie să adopte o strategie comunicațională mixtă între discursul anti-statu-quo (specific opoziției) și pro-statu-quo (specific puterii). Distincția între cele două trebuie să fie foarte clară, pentru a nu crea confuzie pentru destinatarul real (întotdeauna electoratul), care este pus în situația de a recepționa două tipuri de mesaje opuse de la același emițător.

- PD este constrâns să manevreze cu atenție în ceea ce privește discursul de tip „noi am fi făcut altfel”, deoarece administrația Bucureștiului este un „banc de probă” pentru acest tip de discurs (rămâne, totuși, un spațiu larg pentru alegerea altor arii în care PD să utilizeze fără grijă acest tip de discurs).

- PD trebuie să facă un efort suplimentar față de celelalte partide de opoziție în sensul unui discurs destinat propriei legitimări în spectru.

Băsescu, monopol comunicațional în PD

Să observăm modul în care PD a răspuns acestor cerințe situaționale ale comunicării. Partidul are, mai ales în ultimul an, o conduită remarcată de către majoritatea analiștilor și care s-ar putea

descrie ca „one-man show”. Traian Băsescu i-a înlocuit pe majoritatea așa-numiților baroni PD (Bogdan Niculescu-Duvăz, Radu Berceanu, Alexandru Sassu, Petre Roman) cu o echipă tânără, considerată o soluție viabilă pentru situația de opoziție în care se află partidul după 2000. Din punct de vedere comunicațional, această realitate se traduce prin apropierea cvasi-totală de către președintele partidului a discursului PD, probabil mizând pe ascendentul pe care Băsescu îl avea în sondaje asupra PD și pe foarte vizibila poziție de primar general al Bucureștiului. *Monopolul comunicațional* instituit de Traian Băsescu este rareori străpuns de către membri ai partidului, una dintre aceste excepții fiind deputatul Emil Boc. Situația este radical diferită față de aproape toate partidele parlamentare din România, probabil cu excepția PRM. Se poate spune, așadar, că din punct de vedere al comunicării și al proiecției publice a PD, discursul partidului este aproape integral discursul președintelui său.

Traian Băsescu reflectă la scară mai mică constrângerile ce grevează asupra partidului. El emite discursul din perspectivă de opozant, așadar fluxul principal al comunicării PD este unul împotriva ordinii politice existente. Axa în jurul căreia este structurat acest discurs este lupta personală a președintelui Băsescu împotriva corupției. Alegerea acestei teme principale este făcută strategic. Corupția este în mod evident legată de putere, așa că potențialul de recul (ca PSD să folosească această temă împotriva lui Băsescu în calitate de opoziție în micro-câmpul politic București) este mic. PSD este astfel obligat să se limiteze la răspunsuri defensive sau la adoptarea de strategii care să eludeze tematica propusă, deci, cu alte cuvinte, să deturneze sensul discursului așa cum a fost el amorțat de Traian Băsescu.

Strategii comunicaționale ale PD

Traian Băsescu încearcă să contracareze condiția de emițător de discurs reactiv la care este redus orice partid de opoziție printr-o strategie care are foarte multe elemente în comun cu conversația între doi interlocutori în situația de *față – în – față*. Caracteristica de bază a acestui schimb este că inițiatorul schimbului comunicațional, în

acest caz, Traian Băsescu, are prerogativa de a-i distribui pe actorii acestuia în diferite roluri (inițiator, interlocutor, auditor accidental). Urmând această schemă, prin faptul că inițiază un schimb, Traian Băsescu se distribuie pe sine în rolul principal al acestuia, iar pe destinatarii expliți ai acestuia în roluri secundare, de actori obligați să răspundă. De cele mai multe ori, cei vizați replică președintelui PD, supunându-se astfel (involuntar) regulilor de comunicare pe care acesta le-a stabilit. Printre destinatarii predilecți ai acestei strategii se află Adrian Năstase, Cozmin Gușe, Miron Mitrea, Ilie Sârbu, Ovidiu Muștescu, primarii de sector sau destinatari mai puțin personalizați – membri ai Consiliului General al Municipiului București. Această tactică este furnizoare de beneficii, cel mai evident fiind că președintele PD își construiește astfel o imagine de emițător puternic / om politic puternic, care își controlează interlocutorii. Structura comunicării este una „în evantai”, care mută focusul permanent pe inițiatorul schimbului. Cu alte cuvinte, chiar răspunsurile la atacurile lui Traian Băsescu îi aduc acestuia un beneficiu, deoarece *mai mulți* oameni politici (cei vizați) i se adresează *unuia* (lui Băsescu) și îl aduc pe acesta a doua oară în atenție. Ca urmare, comunicarea îi aduce președintelui PD beneficii duble.

Băsescu adoptă o altă strategie de auto-prezentare favorabilă prin recurgerea la discursul politic al certitudinii. Discursul lui Băsescu nu include aproape niciodată termeni ca „poate”, „cred că”, „nu-i așa?”. Utilizarea acestor termeni aduce în general prejudicii în cazul în care cel care îi folosește intenționează să fie perceput ca puternic. Același obiectiv este îndeplinit și prin utilizarea formulelor de genul „avertizez că”, „semnalez că”, „vă promit că”. Aceste formule au un statut special în peisajul comunicării: ele nu sunt doar simple cuvinte, ci desemnează acțiuni care se produc chiar în momentul în care emițătorul (Traian Băsescu) le pronunță. Utilizarea lor transmite implicit faptul că utilizatorul lor are o anumită poziție care îl face credibil, deci puternic. În această strategie, Băsescu se folosește frecvent de calitatea sa de primar pentru a conferi autoritate discursului.

Din punct de vedere al adresabilității mesajului, trebuie observat în cazul lui Traian Băsescu faptul că își concentrează marea majoritate a comunicării pe ceea ce se întâmplă în București. Rolul de primar îi invadează evident discursul, împingând rolul de președinte de partid în fundal. Cu titlu de ipoteză, acest fapt poate fi de natură să impiețeze asupra performanței PD în restul țării, datorită faptului că populația nu percepe pozitiv un comunicator care violează în mod constant convențiile comunicării, stabilind teme care nu interesează direct. PD-ul este afectat de această centrare a președintelui său pe București.

Din punct de vedere formal, Băsescu adoptă un stil de comunicare care se dorește direct. Se bazează pe un lexic simplu și pe utilizarea frecventă a unor termeni argotici pentru sublinierea pasajelor pe care dorește ca receptorul să le rețină (spre exemplu, utilizează termeni precum „șeapă”, „firme-bidon”, „găști”, „tupeu” etc). Băsescu alege întotdeauna varianta cea mai penetrantă a unui concept, nu sinonime atenuate (guvernul **minte**, nu disimulează). Efectul este obținut mai ales datorită spectaculozității pe care o are utilizarea acestor termeni în peisajul frecvenței încă reduse pe care o au în discursul politic actual. Un caz similar este, în această privință, stilul președintelui PRM, C. V. Tudor.

Teme predilecte ale mesajelor politice

La nivelul conținutului mesajului, comunicarea lui Băsescu se menține foarte aproape de concret. Nu teoretizează aproape deloc, nu argumentează foarte elaborat. Strategia sa de impact este bazată la acest nivel pe construirea unor scenarii schematice ale modului în care corupția (tema predilectă a discursului președintelui PD) operează. Scenariul este un mod raționalizat de a prezenta evenimente diferite și de a le încadra în anumite categorii (actori, acțiuni, etc.), stimulând și ghidând perceperea. Cel construit de către Băsescu în cazul corupției se prezintă astfel:

1. guvernul (puterea) are interese economice (lucru ușor de înțeles de către populație, care are și ea interese economice).

2. Puterea își satisface interesele economice încălcând legea.

3. Traian Băsescu intervine pentru a opri ilegalitățile. Această propoziție implică încă două propoziții secundare:

- **Eu (Traian Băsescu) infirm identitatea între putere și corupție,** (afirmată în propoziția 2): **am puterea (limitat), dar nu sunt corupt.** Ceea ce se implică este că doar **această** putere (PSD) este coruptă. Deci puterea merită atenția voastră electorală.

- **Deci eu merit atenția voastră**

Băsescu utilizează în construcția acestui scenariu tehnici de persuasiune: forma scenariului este cea a unei „povești morale”, ușor de reținut și recunoscut de către indivizi prin apelul la cunoștințe pe care le împărtășește toată lumea (nu este bine să furi) și prin alocarea de roluri: hoțul, victima (populația inocentă), restabilitorul dreptății (Traian Băsescu). Gradul de generalitate al acestui scenariu este oscilant, se face permanent trecerea de la cazul particular la generalizarea morală. Apoi, Traian Băsescu introduce în situația reală de comunicare (conferințe de presă, declarații, interviuri) o serie de propoziții care par a fi raționamente rostite cu voce tare (referindu-se la ipoteticul mod de a gândi al celor corupți din interiorul PSD, Băsescu spune: „tura asta merge să mai furăm, dacă nu ne răzgândim și scoatem de tot articolul cu incompatibilitățile”). Acestea pun auditorul în locul celui corupt, despre care Băsescu pretinde că a gândit cele relatate; rolul acestor raționamente cu voce tare este de a-l ghida spre concluzii clare, la care să aibă impresia că a ajuns prin efortul propriu. Tot în legătură cu scenariul corupției, Băsescu utilizează un procedeu deosebit de eficace, anume reificarea unor realități controversate: *afacerea RAFO*, *afacerea SNTR* (varianta guvernamentală - privatizarea/ajutorarea RAFO, privatizarea SNTR sau pur și simplu nerecunoașterea existenței unei „afaceri” în sensul folosit de Băsescu). Această tehnică de inducere a unor realități receptorilor funcționează după modelul consacrat în SUA odată cu afacerea Watergate (Watergate-Iranganate-Sexgate).

Băsescu se prezintă eventualului receptor ca un personaj omniscient, care deține dovezi și se bazează întotdeauna pe fapte când comunică. Această percepție este întărită, paradoxal, și

atunci când Băsescu nu comunică ceea ce știe („știu, dar nu spun, pentru că nu am dovezi scrise”), ceea ce accentuează impresia de seriozitate pe care Băsescu și-o creează în prealabil.

Așadar, Traian Băsescu este un comunicator puternic, o mare parte din prestigiul de care se bucură se datorează fără îndoială modului în care acesta comunică și utilizează strategic discursul în diverse împrejurări. Imaginea de om puternic este proiectată atât de ceea ce comunică, cât și de modul în care comunică - utilizând nu atât argumentarea, ci un arsenal de tehnici de persuasiune în afară de aceasta. Totuși, dacă pentru Traian Băsescu acestea sunt niște atuuri, nu același lucru sunt pentru partid. Așa cum menționam mai sus, în peisajul comunicării politice sunt rare aparițiile altor membri ai partidului. Dacă totuși aceștia apar, de cele mai multe ori abordează tematica abordată de către Traian Băsescu. O excepție notabilă este probabil Emil Boc, care a încercat un discurs oarecum paralel, normativ și axat pe teme juridice (modificarea Constituției, opinii asupra unor legi). Recenta măsură de la Conferința Națională a PD de a-i readuce în Biroul Permanent Național pe Bogdan Niculescu-Duvăz, Radu Berceanu, Radu Vasile) poate fi interpretată și ca fiind destinată a înlocui monotonia care afectează profilul comunicațional al PD.

Chestiunea extrem de importantă a legitimității PD ca singurul partid social democrat din România este una marginală în fluxul comunicațional al PD, contrar așteptărilor. *Delegitimarea PSD și autolegitimarea sunt sectoriale, nu pe un front mai larg, care să implice dispute / provocări doctrinare fundamentale în raport cu PSD. Ele se produc doar în măsura în care sunt în legătură cu tematica „anticorupție” a președintelui PD.* În materie de destinatari ai discursului legitimator al PD, este interesant de observat că aceștia sunt aproape în exclusivitate externi (Internaționala Socialistă), ceea ce oferă un indiciu despre modul în care PD vede instanțele de validare a propriei identități.

De asemenea, în discursul PD sunt ignorate aproape strategii pe termen mediu și lung, din acest punct de vedere discursul PD / Băsescu fiind legat de evoluții concrete și de context.

Comunicarea cu celelalte partide din spectru este limitată. Din punct de vedere al atitudinii transmise, aceasta este variabilă, mergând de la atitudini certe - ostilitate totală față de PRM, PSD, ostilitate incipientă față de UDMR - la ambiguitate - atitudinea față de PNL, care nu este explicită decât rareori, dar este mult mai favorabilă decât în cazul altor actori.

Concluzii

În încercarea de a face față anumitor constrângeri generale și situaționale, *PD a dobândit un profil comunicațional dezechilibrat, centrat în cea mai mare parte pe persoana liderului său.* Interesele supraviețuirii imediate în condițiile descrise la început au determinat abandonarea unei comunicări diversificate atât în ceea ce-i privește pe potențialii emițători, cât și în privința temelor comunicării în favoarea monospecializării discursului. Printre consecințele pe termen lung se numără potențiale pierderi generate de îngustimea problematicii abordate și de pierderea identității social-democrate a partidului în condițiile presiunii PSD. Din punct de vedere al mesajului transmis, PD tinde să se transforme într-un partid „de conjunctură”, mai ales în situații de opoziție prelungită.

În aceste condiții, pentru PSD se conturează o conduită care trebuie să fie axată pe următoarele coordonate:

- Ieșirea din strategia comunicațională „în evantai” a președintelui PD prin direcționarea mesajului / replicii la atacul lui Traian Băsescu către partid, nu către Traian Băsescu. Astfel se previne desfășurarea schimbului comunicațional în termenii stabiliți de acesta. Ca tactică adiacentă ar fi de menționat construirea de interlocutori în PD (aceștia nu trebuie neapărat să fie și interlocutori, ci doar să fie destinatarii expliți ai mesajelor publice). Scopul este: deposedarea lui Traian Băsescu de un atu important al strategiei sale comunicative și specularea potențialului anticoeziv în interiorul PD, pe care îl are stilul autocratic de comunicare al președintelui său.

- Adoptarea unei strategii ofensive de răspuns exact pe linia principală a discursului PD, corupția. Aceasta trebuie să includă fie măsuri ofen-

sive ca demontarea „scenariului corupției” prin evidențe contrarii constante și adresate explicit PD și electoratului și nu lui Traian Băsescu, fie strategii de stimulare a acestui discurs în condițiile de la următorul punct.

- O campanie-test de delegitimare doctrinară care să speculeze slaba acoperire comunicațion-

ală a temei, pentru a observa:

- direcția în care se orientează discursul PD în ceea ce privește discursul corupției în condițiile în care este supus unei presiuni în ceea ce privește însăși identitatea partidului;
 - dacă se înregistrează tendințe către o eventuală reorientare doctrinară explicită.
-

II. Analize politice interne

UDMR - între pragmatism politic și presiuni „reformiste”

Reguli de acțiune politică ale UDMR

Acțiunea politică a UDMR funcționează după un set de reguli nescrise dar care au o mare *stabilitate* și *complementaritate*:

- UDMR trebuie să își mențină monopolul reprezentării politice în România asupra comunității maghiare. Uniunea trebuie să fie suficient de democratică în interior, astfel încât să asigure reprezentarea tuturor orientărilor doctrinare, curentelor de opinie, în același timp însă, conducerea UDMR trebuie să aibă suficientă autoritate astfel încât să existe o singură voce autorizată care exprimă și negociază obiectivele comunității maghiare.

- UDMR se poate alia cu orice formațiune politică, indiferent de orientarea sa ideologică, cu excepția *partidelor-oglină* (PRM, PUNR), adică a acelor partide care au orientarea ideologică centrală naționalismul.

- Atingerea obiectivelor nu poate fi realizată decât prin moderație și colaborare cu partidele de guvernământ ale etniei majoritare (români). Acțiunile radicale din interior (ale Blocului Reformist) trebuie condamnate în mod public, pentru a nu pune în discuție situația întregii comunități maghiare.

- În strategia politică de tip *gradualist* pot fi utilizate tactici de amenințare; loialitatea față de aliați este o condiție a credibilității politice

- Relațiile cu Budapesta constituie un element auxiliar în construirea strategiei politice; când relațiile dintre București și Budapesta sunt apropiate, UDMR reprezintă *liantul* pentru acestea; când relațiile dintre București și Budapesta sunt tensionate, UDMR nu dorește să joace rolul de agent activ al disputei. Formațiunii etnicilor maghiari din România îi este mai util un guvern maghiar care dorește să aibă relații non-

conflictuale cu vecinii săi decât un guvern care urmărește atingerea unor obiective de politică internă (electorale) în urma unor dispute cu vecinii săi.

Fizionomia tensiunilor interne

Un important proces politic pe care îl traversează și în această perioadă UDMR este disputa dintre „moderați” și „radicali”: prima grupare este condusă de Markó Béla și din ea fac parte parlamentari, lideri locali și oameni de afaceri care sunt beneficiari direcți ai susținerii guvernului; gruparea „radicală” îl are drept principal exponent pe Laszlo Tökes și este coagulată în structura numită Blocul Reformist, fiind susținută de intelectualitate, cler și o parte a tineretului universitar.

Situația internă din UDMR este confuză: în timp ce liderii grupării moderate din UDMR încearcă să nu provoace dispute publice cu reprezentanții PSD, radicalii din UDMR creează o presiune sistematică. Acest lucru este realizat și prin propunerile de modificare a Constituției României: garantarea dreptului minorităților naționale la autonomie culturală, autonomie în învățământ, recunoașterea minorităților naționale ca și comunități, recunoașterea dreptului de veto al acestor comunități în probleme legate de existența minorităților naționale. Blocul Reformist mai propune realizarea unei reforme administrativ-teritoriale prin care să se constituie regiuni autonome cu statut propriu. Presiunile sistematice asupra conducerii gradualiste a UDMR au determinat și introducerea pe agenda publică a cererii de abandonarea a caracterului de „stat național” pentru România.

Frământările interne din UDMR arată însă că actuala conducere este în pericol de a se izola de baza sa electorală. În sânul comunității maghiare spaima față de o posibilă asimilare din partea majorității românești

este tot mai puțin prezentă. Liderii politici maghiari încep să fie judecați nu numai în calitate de lideri politici ai comunității etnicilor maghiari, ci de politicieni. Din acest punct de vedere, UDMR preia fizionomia clasică a partidelor politice. Acuzațiile că liderii moderați ai UDMR nu sunt decât niște îmbogățiți de pe urma politicii, care nu fac decât să își urmărească dorința de parvenire sunt susținute de tot mai mulți etnici maghiari. Așa se explică procesul politic prin care autoritatea conducerii centrale a UDMR este tot mai frecvent contestată, gradul de control al conducerii de la București este mult mai redus decât în perioada în care exista „pericolul asimilării” de către români. „Baronii” UDMR nu sunt atât lideri locali cu o potență financiară deosebită, ci persoane care au mesaje radicale cu conținut etic.

Acesta este fundalul pe care se desfășoară conflictul dintre Marko Béla și Vekov Károly, liderul Platformei Reconstrucției Naționale, care dorește crearea unui partid de dreapta al etnicilor maghiari. Acest conflict are o evidentă tentă internațională: după pierderea puterii de către FIDESZ în Ungaria, politicienii cu vederi conservatoare și radical-naționaliste din România caută să își creeze o cale de expresie în crearea unui vehicul politic în care să își poată exprima în liniște concepțiile.

În aceste condiții este evident că, cel puțin până la următorul Congres al UDMR, programat în 7 februarie 2003, situația în Uniune va rămâne tensionată. În timp ce Marko Béla are de partea sa establishment-ul politic al comunității maghiare, susținerea oamenilor de afaceri, o poziție favorabilă din partea Partidului Socialist

Ungar, precum și un aranjament stabil cu PSD, cei grupați în tabăra „radicalilor” sunt susținuți de FIDESZ, de importanți lideri religioși și intelectuali ai etnicii maghiare, de tineretul care este nemulțumit de osificarea structurii UDMR. Așa cum apare în acest moment raportul de forțe din interiorul UDMR, tabăra moderată nu va avea probleme să își păstreze pozițiile câștigate, chiar dacă va fi obligată să adopte poziții mai radicale în plan simbolic (susținerea abandonării caracterului de „stat național, unitar”). Aceasta va determina o presiune suplimentară asupra PSD, deoarece condiția de partid de guvernământ minoritar necesită prudență în gestionarea relațiilor cu UDMR. Principala miză pentru PSD este să evite spargerea UDMR, situație care poate crea reale dificultăți în promovarea eficientă în parlament a proiectelor legislative guvernamentale. Spargerea UDMR poate determina apariția unor situații atipice, în care moțiuni simple la adresa guvernului ar putea fi susținute de PRM-PNL-PD+ facțiuni din UDMR.

Menținerea unei conduceri adeptă a tacticii gradualiste în fruntea UDMR este foarte importantă pentru PSD și în perspectiva viitorului ciclu electoral. Istoria politică din România indică faptul că PSD-ului îi va fi foarte dificil să obțină singur majoritatea absolută a locurilor în parlament la viitoarele alegeri. Dacă Uniunea s-ar sparge există riscul ca etnicii maghiari să nu mai fie reprezentați în Parlament decât printr-un reprezentant (UDMR nu ar obține pragul electoral de 5%), situație în care se poate intra într-o perioadă de instabilitate politică.

Vadim Tudor – un politician anti-sistem

Pentru PRM, perioada care a urmat alegerilor din noiembrie 2000 s-a caracterizat printr-o **tot mai accentuată izolare pe scena politică**. Toate formațiunile politice și-au anunțat intenția de a nu colabora cu acest partid, iar mijloacele mass-media au dezavuat mesajul și comportamentul unor reprezentanți PRM (vezi în acest sens campaniile negative de presă care relatau amatorismul politic al deputaților Irina Loghin, Ion Dolănescu).

Două au fost cauzele embargoului impus PRM de către partide și presă:

a) surpriza oferită de „fenomenul PRM” la alegerile din 2000 și temerile legate de posibilitatea ca un partid extremist să acceadă la putere;

b) schimbarea contextului internațional și accelerarea procesului de cooptare a României într-un sistem european și euro-atlantic de alianțe ce nu agreează ideea colaborării cu un partid de factură extremistă, având ca exemplu presiunile europene pentru izolarea lui Jörg Haider, liderul Partidului Libertății din Austria.

I. Elemente ale strategiilor politice

În perioada ce a urmat alegerilor din noiembrie 2000, PRM s-a confruntat cu cea mai gravă criză structurală de la înființarea sa. Izolarea PRM pe scena politică, dar și unele presiuni care s-au făcut asupra acestui partid, au determinat plecarea unui număr semnificativ de parlamentari PRM. Motivul invocat de protestatari este mai vechi și are legătură cu mecanismul intern de funcționare a PRM. Ilie Neacșu, Sever Meșca au criticat atitudinea despotică a lui C.V. Tudor, afirmând că PRM a devenit „firma privată” a acestuia. Plecarea celor doi deputați a antrenat unele mișcări de protest ale unor filiale PRM (Hunedoara, Iași) și care au readus în discuție necesitatea democratizării conducerii PRM. Deși confruntat cu un veritabil seism, *leadership*-ul PRM nu a înțeles să demareze un proces de reformare internă și nici să se re poziționeze în raport cu ceilalți actori politici (doctrinar și relațional). **Dezertările din partid, chiar ale unora din membrii fondatori ai PRM, nu au avut însă implicații asupra**

intențiilor de vot pentru PRM.

PRM este incapabil, dar nici nu dorește să se reformeze, din cel puțin două motive :

- menținerea unui segment electoral tributar mentalității paternaliste
- reformarea PRM ar presupune modificarea mecanismelor de funcționare interne și, implicit, diminuarea puterii lui C.V. Tudor. La limită, fără liderul său, PRM dispare.

Ca formațiune politică, PRM își menține, actualmente, acele trăsături esențiale care l-au individualizat pe scena politică :

- este o formațiune politică **anti-sistem**
- este o **formațiune politică parazită**, axată exclusiv pe critici îndreptate împotriva adversarilor politici și pe exploatarea nemulțumirilor populare;
- este **lipsit de consistență programatică**;
- este un **partid de criză**;
- este **partidul – lider**, incapabil să se reformeze în interior, în sensul democratizării la nivelul procesului decizional.

Poziționarea în spectrul politic. Oferta doctrinară

1. La doi ani de la alegerile din anul 2000, PRM nu a încercat să-și reconfigureze o nouă strategie de poziționare pe scena politică și nici nu sunt semne că ar dori să realizeze acest lucru. Spre deosebire de ceilalți actori politici care au demarat un proces de reconstruire a structurilor și de redefinire a propriilor mesaje politice (PNL, PD, PNȚCD), prin adaptarea la noile realități socio-economice și politice, PRM continuă să mizeze exclusiv pe aceeași carte: exploatarea nemulțumirilor populației și charisma liderului său. Izolat pe scena politică, marginalizat în mediul parlamentar, stigmatizat internațional, PRM a încercat să contracatace, invocând o aceeași temă mai veche: toate partidele sunt corupte și se tem de dezvăluirile pe care le-ar putea face PRM. De la înființarea sa, PRM nu a reușit să se mențină pe scena politică decât prin critici

îndreptate împotriva celorlalte formațiuni politice și prin specularea conflictele care au existat între acestea. Aparent fără o logică, PRM critică deopotrivă UDMR, dar și PNL, PD și PSD. Motivația rezidă în specularea unui trend social în ascensiune, respectiv creșterea neîncrederii populației în actualele partide politice. PRM încă mai consideră că refuzul colaborării cu oricare alt partid poate fi suplinit prin charisma liderului său.

Este dificil de încadrat PRM într-un anume curent ideologic, politica sa este inconstantă, dictată de rațiuni subiective. PRM își arogă o cotă însemnată din ideologia reziduală a național-comunismului, a cărei adresabilitate vizează în principal acel segment al societății românești afiliat la politica fostului PCR. În plus, PRM recuperează o cantitate însemnată din poncifurile ideologice ale extremei drepte interbelice (Liga Apărării Național-Creștine, Garda de Fier), în special în direcția xenofobiei, a antisemitismului și a culturii antioccidentale.

2. Încă din campania electorală a anului 2000, lipsa de consistență programatică a PRM a fost una dintre temele de atac utilizate de adversarii săi politici. Cu toate acestea, oferta programatică a PRM a rămas neschimbată în esența ei, așa cum relevă **Statutul PRM**, document adoptat la cel de-al 3-lea Congres, desfășurat la 22 noiembrie 2001:

- PRM consideră că obiectivele sale decurg din doctrina națională, definită ca un concept care reunește elemente ale doctrinei social-democrate cu elemente ale doctrinei creștin-democrate. Având în vedere identitatea doctrinară asumată, documentul plasează PRM, din punct de vedere economic, în centru-stânga axei politice iar, din punct de vedere politic, în centru-dreapta. Trebuie precizat că această poziționare rămâne irelevantă, din moment ce ea există doar teoretic. La nivel acțional, PRM se manifestă inconstant, în virtutea unor rațiuni de moment.

- În cadrul documentului doctrinar al PRM, citat mai sus, se identifică un puternic filon conservator, determinat de apelul obsesiv la tradiție și trecut.

- Se remarcă o critică a exceselor regimului comunist, dar atitudinea dominantă este una favorabilă față de realizările economice și sociale ale fostului regim.

- Este acordată o atenție deosebită problemei autorității. Este susținută necesitatea creșterii autorității statului, iar PRM își asumă rolul de partid al *ordinii și al autorității*.

- **Mesajul justițiar** este un element esențial al ofertei, legat direct de autoritate; presupune confiscarea averilor dobândite fraudulos și redistribuirea către cetățenii nevoiași.

- Presupune crearea unei justiții sociale bazate pe redistribuire care să asigure protecția socială.

- Se are în vedere protecția produselor românești în raport cu cele străine, prin utilizarea tuturor pârghiilor care stau la dispoziția statului.

- Se insistă pe educația patriotică, în spirit național, care să cuprindă necondiționat *Cultul Patriei* și promovarea valorilor naționale.

- În ceea ce privește integrarea euro - atlantică, deși se menționează o atitudine favorabilă, aceasta este disonantă cu valorile izolaționiste, concentrate excesiv pe promovarea "naționalului".

- Armata și structurile speciale de apărare sunt considerate domenii esențiale pentru existența României ca stat suveran. De asemenea, este respinsă existența unei rațiuni externe superioare, care să le oprească în executarea ordinelor, fapt care este în discordanță cu necesitățile integrării atlantice.

3. **PRM rămâne un partid care se dezvoltă în momentele de criză ale societății.** O societate în criză a fost din totdeauna un teren favorabil apariției și dezvoltării extremismelor. Criza este percepută la nivelul societății românești din mai multe unghiuri. În *plan politic*, ea este identificată de populație cu declinul clasei politice, cu ineficiența actualului regim politic (democrația). Astfel, mesajul politic al lui Corneliu Vadim Tudor se pliază pe convingerile sociale, acuzând tocmai ineficiența politicianilor români și avansând chiar oportunitatea schimbării regimului politic (a declarat că „decât o democrație bolnavă, mai bine o dictatură sănătoasă”). În *plan economico-social*, criza este asimilată scăderii nivelului de trai al populației, iar la *nivel cultural*, ea este percepută ca o pervertire a valorilor morale și chiar o pierdere a identității naționale, prin racordarea la alte sisteme socio-culturale. Discursul lui Corneliu Vadim Tudor critică tocmai această „decadență” spirituală a poporului român, propunând o întoarcere la originile și valorile spiritualității românești.

Cu cât criza este mai puternică, iar relațiile între partide sunt mai conflictuale, cu atât PRM are un teren mai favorabil. Dispariția crizei societale înseamnă reducerea PRM la dimensiuni neglijabile politic. Conștient de acest handicap, mesajul PRM a încercat întotdeauna să prezinte o criză generalizată care a depășit cu mult elementele de ordin etnic. Desigur, nu avem aici în vedere ideologia PRM, care nu conține construcții extremiste propriu-zise, ci mesajele vehiculate în acțiunea politică a acestui partid. PRM a încercat să inducă percepția unei crize acute la nivel economic și politic. Economia este compromisă, pentru că peste tot se fură, iar Mafia controlează toate sectoarele, în timp ce la

nivel politic celelalte partide sunt cuprinse de corupție și sunt incapabile să gestioneze problemele țării.

Dacă urmărim evoluția PRM de la apariția sa pe scena politică, în 1992, observăm că cel mai mare salt l-a făcut în legislatura 1996-2000. Conflictul din interiorul coaliției CDR și scăderea nivelului de trai din acea perioadă au constituit un teren extrem de propice ascensiunii PRM, pentru că încrederea populației în partide și în capacitatea acestora de a gestiona problemele țării s-a erodat mai mult decât în oricare altă legislatură după 1989. Am putea spune că perioada 1997-2000 a marcat un moment de cotitură în evoluția PRM, în care a câștigat un capital electoral substanțial. După 2000, deși s-a adaptat la jocul parlamentar “mare”, inițiind mișcări la adresa guvernului (una chiar de cenzură), PRM pare să-și fi depășit cu greu condiția de partid de criză, care trăiește exclusiv din exploatarea nemulțumirii populare.

Perioada anilor 2000-2002 a privat PRM de materia primă din care partidul-lider obișnuia să-și confecționeze imaginea, partidul însuși fiind antrenat într-un proces de criză internă. Este de așteptat însă ca anul 2003 să aducă un nou capital PRM. Este vorba în primul rând despre costurile sociale ale privatizării marilor întreprinderi. Reforma va atinge nucleul dur al economiei românești – regiile autonome și marile companii de stat. Convertirea nemulțumirilor populației în capital electoral va fi exact ce va specula partidul lui Corneliu Vadim Tudor. Așadar, de felul în care PSD va înțelege să dubleze măsurile de reformă cu cele de protecție socială depinde ca PRM să nu-și dezvolte capitalul electoral în perioada următoare. Pe de altă parte, modul în care partidele din opoziție -PD, PNL - își vor soluționa problemele interne va conta, este drept, într-o mai mică măsură. Sondajele relevă faptul că un foarte mic procent din segmentele electorale proprii celor două partide se pot orienta spre PRM.

4. PRM rămâne același partid dominat de lider. După anul 2000, PRM s-a confruntat cu cea mai serioasă criză internă, pentru că „dezertările” din partid au fost mai numeroase decât în anii precedenți. Cu toate acestea, seducția exercitată de Corneliu Vadim Tudor este mult prea puternică pentru ca PRM să renunțe la liderul său. Oportunitatea reformării interne a PRM a fost avansată în mai multe rânduri de reprezentanți ai acestei formațiuni, dar de fiecare dată ea s-a finalizat cu plecarea protestatarilor. În fapt, o reformă ar presupune schimbarea mecanismului decizional la nivelul conducerii PRM. Deși Statutul partidului atribuie prerogative distincte fiecăruia dintre cele patru organe de conducere (Consiliul Național,

Comitetul Director, Biroul Permanent, președinte), în practica politică președintele este deținătorul întregii puteri de decizie. PRM rămâne un partid în care decizia politică este tributară subiectivismului și capriciilor liderului său, Corneliu Vadim Tudor. Reformarea PRM ar presupune și instituirea unui sistem de promovare a altor personalități în partid.

II. Corneliu Vadim Tudor – imagine și acțiune politică

Percepția actorului politic Corneliu Vadim Tudor se face la nivel imagologic și la cel politic.

1. Strategia de imagine

La nivel de imagine publică, percepția asupra lui C.V. Tudor nu a cunoscut modificări majore în ultimii doi ani.

Negativarea imaginii lui C.V. Tudor – o nevoie a clasei politice. Atât mediile politice, cât și mass-media și-au exprimat constant dezacordul față de mesajul și comportamentul liderului PRM. Acest efort de delimitare poate fi considerat, însă, crearea personajului negativ care justifică, prin comparație, orice acțiune a forțelor politice “respectabile”. Am putea spune că *negativarea imaginii lui Corneliu Vadim Tudor a creat supapa de evacuare atât de necesară pentru supraviețuirea corpului politic*. În fapt, într-un regim democratic consacrat, orice deviație a actorilor politici este sancționată, prin reflex, de un sistem de norme civice. Prezența și tolerarea lui C.V. Tudor în peisajul politic românesc anihilează tendințele de constituire a unor norme civice de control a mediului politic, deoarece, prin discursul și imaginea sa, liderul PRM a dezorganizat sistemul de valori și de evaluare publică a politicului. Astfel, C.V. Tudor poate spune orice fără a mai crea surprize, ceea ce atrofiază sensibilitatea publicului și face ca erorile cotidiene ale factorilor politici să nu mai fie percepute ca atare și eventual sancționate. Acesta ar putea fi fondul problemei C.V. Tudor și mai puțin atributele de naționalist sau extremist care sunt afișate în momentele de criză ale societății românești.

Autoritarismul lui C.V. Tudor - o “pliere” pe orizontul social de așteptare. În oricare dintre argumentațiile discursului său politic, Corneliu Vadim Tudor face apel la ideea de ordine și autoritate și se auto-identifică în postura de “mână de fier”, de care România are nevoie. Pentru a-și justifica opțiunea, el apelează în discursul său la un “preambul” în care înfățișează un peisaj puternic negativ al României “par-

alizate de structuri mafioate”. În acest fel, prin detalii care invocă realitatea recognoscibilă și din figuri de stil care hiperbolizează aceste detalii, extrapolându-le la nivel societal și chiar istoric, se construiește o viziune aproape apocaliptică, a haosului care așteaptă o forță a ordinii. De altfel, **haos-ordine** continuă să rămână axa pe care se construiește întregul discurs al liderului C.V Tudor. Urmând această logică, opțiunea sa pentru personajul unui Președinte autoritar, care vine să instauraze reguli într-o lume destabilizată devine legitimă și justificată.

Un element central al mesajului său este invocarea avantajului de a nu fi fost la guvernare, într-o țară în care alternanța la putere a compromis cele două tabere care au monopolizat eșichierul politic în ultimii zece ani. Raționamentul său este simplu: atât „unii”, cât și „ceilați” au greșit, prin urmare alternativa trebuie căutată undeva, în afara lor - în PRM.

Nevoia de spectacol a românului – un vector al strategiei de imagine Corneliu Vadim Tudor este, probabil, cel care a intuit cel mai bine faptul că mediul politic trebuie să aibă aparențele unui spectacol care să-i creeze românului obișnuit impresia că își depășește condiția de victimă socială prin situarea în poziția detașată de spectator. Fin cunoscător al mentalului colectiv, C.V. Tudor a înțeles că românul are nevoie de „panes et circennem”. Fără îndoială că spiritul caragialesc continuă să definească psihologia poporului român. Din acest motiv, în discursul său, C.V. Tudor alternează declarațiile emoționale, profund patriotice și morale, cu atacurile literar-comice la adresa adversarilor săi politici. La fel ca într-o caricatură, în discursurile liderului PRM, totul este în exces, iar exagerările grafice au talentul de a sublinia și exacerba caracterele definitorii ale personajelor. În plus, C.V. Tudor are o recuzită proprie aparte (costumul alb, folosit în momentele solemne, și ochelarii de soare „flower power” pe care îi poartă când are un contact nemijlocit cu simpatizanții săi). Astfel, cirul atinge cote sublime, iar opinia publică este cucerită. Chiar și adversarii săi cei mai redutabili nu pot să nu zâmbescă discret în fața acuzațiilor cu iz satiric venite din partea liderului PRM.

Excesul discursului îl situează pe Corneliu Vadim Tudor dincolo de limitele credibilității, transpunându-l în sfera credinței. Nici cei mai vajnici dintre adepții săi nu ar putea să ia *ad literam*, toate afirmațiile sale. Dacă declarațiile liderului PRM ar fi tratate cu atenție și seriozitate, atunci fie Corneliu Vadim Tudor ar fi respins de pe scena politică, fie ar urma un val de revolte populare împotriva celor acuzați. Prin urmare, nu este vorba de credibilitate, ci despre credință (în sensul religios al

termenului). Așadar, exacerbara discursului are ca efect diluarea adevărului, bagatelizarea sa. Symbolismul accentuat al elucubrațiilor sale lasă, însă, impresia că adevărul se situează la un nivel mai profund, care trebuie descoperit. Astfel, lipsa de realism din discursul lui C.V. Tudor este umplută cu interpretările fiecăruia dintre adepții săi, în funcție de așteptările acestora. În acest mod, C.V. Tudor capătă o trăsătură particulară, care îl distinge de ceilalți actori politici. De aici decurge credința în C.V. Tudor, că, în afară de spectacol, liderul PRM este capabil să ofere și pâine unui popor aflat în suferință. Așa-numita „Cină creștină” oferită la sediul PRM nu este decât o reprezentare simbolică a acestei presupuse calități a liderului.

Mesajul aparent contradictoriu al liderului PRM, situat între sacru și profan nu este întâmplător, el are un obiectiv bine precizat: inducerea în confuzie a auditoriului și distragerea atenției de la fondul problemei. Discursuri în Parlament, poezii lirice sau patriotice, citate peste citate, limbaj de cartier și mânie sfântă, obscenități și neologisme, reproduceri de icoane și fotografii cu femei goale, cuvinte încrucișate și facsimile după documente secrete. Acest tip mozaicat și contradictoriu de construcție nu permite cititorului să se concentreze pe o problemă, să urmărească un raționament, să judece o cauză. Efectele se produc la nivel emoțional și conduc la o stare de agitație, de activism al cărui obiect nu îl reprezintă o situație politică reală, ci doar persoana și imaginea lui Corneliu Vadim Tudor.

2. Strategia politică

Între ceilalți actori politici, Corneliu Vadim Tudor se distinge prin discrepanța care există între imagine și realitatea sa politică. Mijloacele mass-media i-au creat imaginea unui personaj coleric, exploziv, instabil și greu de controlat. O mai atentă analiză a comportamentului său politic relevă un Corneliu Vadim Tudor conștient de atuurile sale, rațional și bine coordonat în acțiunile sale. Pe de altă parte, deși considerat de clasa politică românească un “inamic public nr.1”, C.V. Tudor nu este exclus din jocul politic. Astfel, dacă în planul imaginii personajul C.V. Tudor a fost pus sub o permanentă presiune, în plan politic lucrurile stau cu totul diferit.

Dacă ar fi să transpunem în termeni politici relația dintre C.V. Tudor și restul corpului politic, putem spune că ea a fost o tranzacție reciproc avantajoasă pentru ambele părți. Fiecare actor politic s-a folosit de liderul PRM atunci când a avut nevoie. Deși nu există o forță politică importantă care să nu fi avut scurta sa istorie tensionată cu liderul PRM, nimeni nu a încercat până acum un efort real de eliminare a sa din prim pla-

nul scenei politice. C.V. Tudor a știut să fie, în fiecare moment, un instrument folositor unuia dintre actorii politici. În 1991 a fost instrumentul lui Petre Roman împotriva Alianței Civice. În 1996 a fost instrumentul CDR împotriva PDSR. Așadar, dincolo de imaginea pe care și-a construit-o, de adversar și critic al partidelor democratice, realitatea politică a raporturilor lui C.V. Tudor cu acestea este diferită. Liderul PRM a speculat eficient momentele de tensiune și rivalitățile existente între partide.

Tipologia discursului

Practică un discurs naționalist de tip etnic bazat pe apărarea miturilor colective. Legitimitatea revendicată este cea a protecției identității naționale. Apartenența la o comunitate etnică primează asupra altor apartenențe politice și sociale. Se inspiră din mișcarea protochronistă și cultura oficială a regimului Ceaușescu. Proclamă superioritatea culturii, a identității românești care nu necesită nici o modernizare. Națiunea trădată înainte de 1989 este regăsită, dar amenințată de comploturi. În trecut, România a cunoscut o prosperitate și un rol internațional de invidiat.

● *Discurs izolaționist.* PRM nu găsește nici un aliat pentru România, dar vede dușmani peste tot. Ungaria, Rusia, Ucraina sunt dușmani ereditari. Noua arhitectură internațională este considerată decadentă și supusă intereselor americane. Europa este considerată ca un exemplu de țări colonizate sau imperialiste. Micile țări marginalizate de sistemul internațional sunt apreciate pentru spiritul lor de rezistență la dictatura occidentală.

Atitudinea față de problemele socio-economice

Democrația nu este o prioritate politică. PRM își acuză adversarii politici că se servesc de alibiul democratic pentru a organiza distrugerea țării, furtul bunurilor naționale, pentru a slăbi unitatea națională. Condamna scăderea nivelului de trai al majorității populației, pe care o pune pe seama unei politici economice care servește interesul unei țări străine. Susține ipotetic o a treia cale, capitalismul popular, pentru a asigura suveranitatea economică națională. Nu au nici o strategie coerentă de dezvoltare economică.

Tipologia electoratului PRM

Potrivit Barometrului Politic Național realizat de Metro Media Transilvania în iunie 2002, electoratul PRM are următoarele *trăsături predilecte*:

- Are vârsta de până la 50 de ani
- Are cea mai înaltă școală liceul sau o școală post-liceală

- Are venituri mici 2-3 milioane
- Locuiește atât în orașele mari, în cele mici dar și în mediul rural

● Semnificativă este însă creșterea în zona Moldovei (27 % din moldovenii ar vota PRM, 18% în Transilvania și 20% în Muntenia).

Datele statistice indică faptul că nucleul electoral actual al PRM resimte importante frustrări față de actuala situație din România, distanța dintre expectanțe și posibilitățile oferite de societatea românească. Îngrijorător este faptul că o bună parte din populația de vârstă medie are orientări politice anti-sistem. În principal sunt cei care au trăit ca maturi în perioada comunistă dar care, acum au dificultăți în găsirea de locuri de muncă, care au responsabilități față de familii. Nostalgia după regimul comunist are un rol redus în determinarea orientării spre PRM. Mai importantă este perspectiva acestui electorat că România este un stat cu un deficit de oportunități. Nucleul electoral al PRM este cel care, în bună parte, a participat la schimbarea sistemului comunist, au intrat ca maturi în tranziție, iar acum au reacții negative față de polarizarea socială, față de excluderea socială și economică la care sunt supuși, nu își pot explica sau nu sunt de acord cum ei au rămas săraci iar o minoritate a devenit super-bogată.

Recomandări de acțiune

● Abandonarea de către PSD a politicii conjuncturale în relație cu PRM și considerarea lui Vadim Tudor drept **principalul adversar politic al PSD** chiar dacă numeroși lideri peremiști ar dori o relație de strânsă colaborare cu PSD.

● PRM va câștiga întotdeauna în condiții de criză și **în lipsa unor alternative politice credibile**. Partidele politice auto-intitulate „democratice” trebuie să își consolideze propriile segmente electorale și să contribuie la „democratizarea democrației” românești. Relația partide-electorat trebuie să stea sub semnul pragmatismului și să se axeze pe rezolvarea unor probleme concrete ale societății.

● În momentul de față, **PSD este principalul actor politic de care depinde evoluția PRM într-o direcție sau alta**. Fiind partidul aflat la putere, el va fi considerat principalul factor responsabil de actul guvernării. De modul în care PSD va înțelege să gestioneze marile privatizări și să soluționeze consecințele sociale ce derivă din acestea, va depinde orientarea electoratului la viitoarele alegeri.